

TIJDWIJZER

Een reis door het verleden van het oude en nieuwe Gein

Het stadje 't Gein en het nonnenklooster Nazareth

Hier is ie weer. De Tijdwijzer. Ik hoop dat jullie met de vorige twee afleveringen hebben ontdekt, dat je op deze manier veel over jullie eigen streek te weten kan komen.

Het riviertje de Geine stroomt aan de achterkant van de kinderboerderij en het museum Warsenhoeck. Door de handel met de schepen, die vanuit Utrecht door de Vaartse Rijn naar de Lek voeren, hadden een paar gezinnen zich daar gesetteld. Deze nederzetting werd de rivierhaven van de stad Utrecht, een plaats bewoond door wat handelaren, arbeiders, ambachtslieden en boeren.

Ik wil jullie meenemen naar 1423. Op de ruïnes van de stad 't Gein werd in dat jaar een nonnenklooster gesticht. Het was een hele spannende tijd vanaf het ontstaan van de nederzetting in de 12e eeuw tot aan het verval van het klooster op de plek van die nederzetting in 1565.

Stel je voor dat er in het zusterhuis Nazareth, zoals het klooster heette, een kleine spinster woonde. Ze heette Anna en was de dochter van een boer uit de omgeving, die opgenomen was in het kloostergemeenschap, om de nonnen te helpen met het spinnen en de andere vele taken elke dag. Ze was bevriend geraakt met Herbert Jan's zoon, de knecht, die naast de verzorging van de koeien en de schapen het zware werk deed.

Kaart van 1849: Boven kasteel Oudegein aan het riviertje Gein dat links - bij de boerderij Warsenhoeck - in de Doorslag vloeit. De Doorslag bereikt schuin links onder bij de Geinbrug der Kromme IJssel (de huidige Hollandse IJssel) die links richting IJsselstein en rechts (tot 1285) naar de Lek gaat. Bij de brug was de dam tussen Doorslag en IJssel en rechts van de Doorslag de nederzetting 't Gein en het klooster Nazareth.

De kleine Anna was heel vlug en behendig in het spinnen en leerde er al gauw het weven bij. Iedere avond na de vesper kwam ze samen met Herbert

Jan's zoon bij de zuster die de tuin onderhield en onder de grote rode beuk achter in de moestuin zat, de zuster op een bank en de kinderen aan haar voeten en ze vertelde hen de spannende verhalen van lang geleden.

Het verhaal van zuster Adolpha

'Er was eens, zo beginnen sprookjes. Ze zijn niet echt gebeurd. Deze verhalen, die ik jullie vertel, zijn wel echt gebeurd en ze gaan over de vestigingsplaats 't Gein, dat in 1295 stadsrechten kreeg.'

De oorkonde waarin de bisschop van Utrecht 1295 stadsrechten aan 't Gein verleent.

'De bisschopsstad Utrecht had vroeger een groot probleem: De Rijn zorgde regelmatig voor overstromingen in de stad. In de 12^e eeuw was de Utrechtse bisschop het zat: Hij beval de Rijn bij Wijk bij Duurstede met een dam af te sluiten; de Utrechters hielden hun voeten droog. Nadeel was wel dat er geen toegang meer was tot de levensaderen van Utrecht: de vaarwegen op de Rijn naar Rotterdam en naar Keulen. 1147 was de oplossing een feit: het kanaal De Vaartsche Rijn die via de Doorslag de Hollandse IJssel bereikbaar maakte; schepen konden nu via de IJssel de Rijn bevaren. Een dam tussen Doorslag en IJssel - sluisen waren er nog niet - reguleerde

de waterstand in het kanaal en in Utecht. Schepen moesten of met ossen over de dijk worden getrokken ('overtoom') of hun lading moest naar een schip aan de andere kant van de dijk worden overgeladen.

Rondom de overslagplaats vestigden zich handelaren en ambachtslieden met hun gezinnen. De handel bloeide op. Het dorp kreeg stadsrechten in 1295 en werd 't Gein genoemd.

Maar in 1285 wordt de IJssel – tot dan een zijarm van de Lek - op last van de graaf van Holland afgedamd. Doel was vooral om Utrecht dwars te zitten: Schepen uit Utrecht konden nu niet meer direkt naar de Lek varen. Erger nog: In 1373 ging de Oude Sluis in het nabije Vreeswijk open. De schepen uit Utrecht konden via deze sluis de Lek bereiken en dan direkt naar Rotterdam of naar Keulen varen: 't Gein verloor zijn rol als rivierhaven van Utrecht.

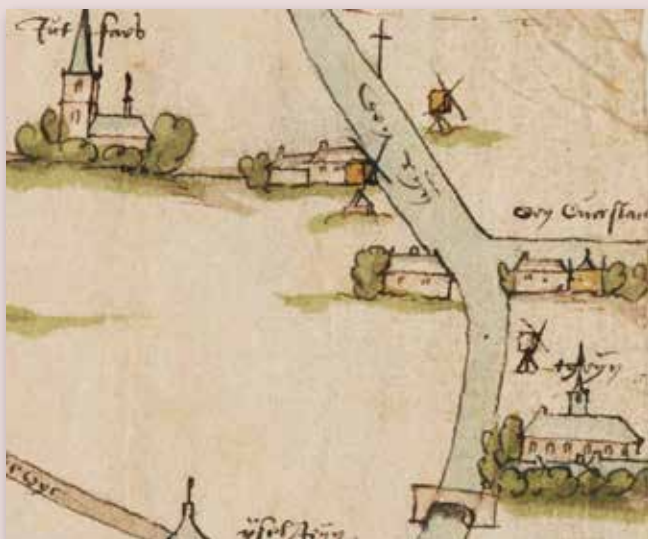
'Gods wegen zijn ondoorgrondelijk,' zuchtte de non, die over de hoofden van de beide kinderen streek. 'Kom liefjes, het is tijd voor jullie weesgegroetje en daarna gauw naar jullie slaapplek. 'Hebben jullie nog wat op te biechten?' vroeg zuster Adolpha en glimlachte. 'Nee zuster.' 'Dan rap, snel als de wind.' De zuster liep met wapperend habijt en een blaker in de hand naar het schapenkot waar Herbert zich lekker opkrulde in het stro tussen de warme dierenlijven en daarna liep ze door naar het spinsterskot, waar in een hoek een strozak lag met een oude lap. 'Dank U wel zuster,' zei Anna.

De volgende dag was het hard werken voor Anna. Er waren nieuwe vachten bijgekomen, omdat Herbert de schapen geschoren had. Ze was blij eindelijk, na de vesper, moe maar voldaan, weer aan de voeten van zuster Adolpha te zitten, om te luisteren naar de verhalen. Herbert was aan komen rennen, ook al laat, door het schapen

scheren. Hij gaapte hartgrondig. 'Nou nou, lieve jongen, die kwam uit de grond van je hart,' lachte Adolpha. 'Waar was ik gebleven. O ja.'

Het verhaal van zuster Adolpha

'In Sint Elizabethsnacht op 18 november in 1421 rukte de wind fel aan de bomen, sloeg tegen de huizen en schopte alles omver, wat niet vastgesjord was. Er raasde een zware storm over het land. De dijk tussen Geertruidenberg en Dordrecht scheurde in en brak doormidden. Het kolkende water rook haar kans en golfde vrij over het land. 72 dorpen in de omtrek werden door het water overvallen en verdronken. Meer dan 2000 mensen vonden de dood. Een van de dorpen was Almkerk. Daar hadden drie zusters een convent, een klooster, waar niets meer van over bleef. De zusters waren inmiddels gevlucht voor het water. Gelukkig woonde er in Utrecht een rijke vrouw, Beatrix van Dordrecht, die een bekende was van het klooster van Almkerk. Zij ging met de drie zusters uit Almkerk op zoek naar een nieuw klooster. En toen... kwamen ze bij 't Gein aan. Het was er een grote ruïne, maar temidden van de

Klooster Nazareth rechts van de Doorslag en de Geinbrug op een kaart van ca. 1554. Boven midden de Vaartsche Rijn, boven links de kerk van 'Jutphaas' op het Kerkveld.

puinhoop troffen ze nog steeds, fier overeind, de parochiekerk en de pastorie met de pastoor. Ze aarzelden geen moment. Beatrix kocht een groot pand op dat ze nabij het kerkgebouw weer liet opbouwen.

Adolpha rechtte haar rug. Wat een spannend verhaal was dat, vond Herbert. 'Eind goed, al goed' gniffelde Anna. 'Wel' zei de zuster 'De Heer mag dan liefde zijn, maar hier zat nog een pittig staartje aan'.

De brug over de Doorslag voor de weg van Jutphaas naar IJsselstein - daar waar nu een hoge houten brug is en vroeger de dam tussen Doorslag en IJssel was. Deze prent is van 1761.

De verhalen van de non waren iets om naar uit te kijken. Anna en Herbert zouden het niet willen missen, hoe moe ze ook waren. Het leverde heerlijke dromen op.

Het verhaal van zuster Adolpha

In het klooster woonden in 1427 al 12 nonnen, die nu in vrede konden leven. Het klooster werd rijker en rijker. De zusters gingen weven, borduren en boeken schrijven en er vonden verbouwingen plaats die het allemaal nog mooier maakten. De zusters konden in hun eigen onderhoud voorzien

door de landbouw en de veeteelt en het bier dat ze brouwden. En iedereen dacht dat het altijd zo zou blijven. Maar God had het anders bedacht. Er was genoeg te eten. Linzen, bonen of hutspot met gezouten vis en op hoogtijdagen vlees en tarwebrood. Zodra het donker werd gingen we naar bed om bij het eerste zonlicht, bij het kriecken van de dag, weer op te staan. En zo kabbelde het leven voort.

Hier stopt het verhaal.

Wat we uit de geschiedenis wel weten is dat de rijkdom van het klooster aanzienlijk steeg door de schenking van nieuw intredende adellijke

nonnen, die een bruidsschat moesten betalen. Aan het begin van de 16^e eeuw is het klooster Nazareth te 't Gein een van de rijkste kloosters van het Nedersticht. Bijnaam is ook wel 'de gouden susteren'.

De pest brak uit in 1439. Het eiste ruim 600 slachtoffers in en rond Utrecht. In het klooster werden de nonnen ook ziek, maar niemand van hen stierf er door de pest.

Met de komst van de Spanjaarden werd het te gevaarlijk op het platteland en zijn de nonnen aan de Nieuwegracht in Utrecht terecht gekomen.

Het thema van de kinderboekenweek in oktober 2020 is geschiedenis. Komt dat even goed uit. De Middeleeuwen is een dankbaar onderwerp voor een project, bij voorbeeld:

- # het maken van een maquette van het klooster, met klei, of van papier
- # het bereiden van een maaltijd, bijvoorbeeld een soep, met de middeleeuwse ingrediënten, zoals linzen, rapen, bieten, uien, wortelen, schorseneren.
- # Het bakken van tarwebrood
- # Het maken van Middeleeuwse kleding met lappen, een pij of een habijt, een jak met muts, een wambuis, een wollen broek. (grote naalden en een rijgsteek, nietjes of touw en een flinke schaar zet zoden aan de dijk)
- # Een beeldende vorming-les met diverse materialen om op grote vellen de streek in beeld te krijgen , bijvoorbeeld een groep tekent de overslag en tolplaats, een andere de kerk en het klooster, een derde de boerderij en het land, een volgende weer de moestuin met de beukenboom en het bankje, om het daarna wandbreed aan elkaar te plakken.

- # Een slotfeest met een toneel van de non met de kinderen of met dans, zang en zelfgemaakte liedjes, waarbij alle maaksels getoond kunnen worden of een mooie slot-expositie.
- # Excursie naar het gebied van de kinderboerderij en 't Gein.
- # Een tijdbalk van deze tijd, met tekeningen voor de markante veranderingen die er plaatsvonden.

Boeken over de Middeleeuwen

- > Het boek van Jongen / auteur Catharine Gilbert Murdock
- > Mariken / auteur Peter van Gestel
- > De doge-ring van Venetië / auteur Thea Beckman